

Adverbeista.

Adverbin määrittely.

Perinnäisistä sanaluokista adverbit kuuluvat kaikista vaikeimmin määriteltäviin. Samoin kuin muiden sanaluokkien on niidenkin määrittelymiseksi etsitty milloin loogillis-semanttista, milloin syntaktista, milloin morfologista tunnusmerkkiä, jonka avulla ne voitaisiin erottaa muista sanaluokista. Ensin mainittu kriteeri, loogillis-

semanttinen, osoittautuu mahdottomaksi sen tähden, että on vaikeata löytää mitään yhteistä käsitteellistä piirrettä, joka olisi kaikille adverbeille yhteinen.¹ Se merkitys, joka usein on mainittu niille ominaiseksi, nim., että ne osoittavat »seikkaa» (lat. *circumstantia*, saks. *Umstand*), on siksi epä-määräinen, ettei sen varaan voida mitään määritelmää perustaa. Tällainen puhtaasti semanttiskäsitteellisten näkökohtien mukainen määrittely on yhtä toivoton kuin se, että esim. adjektiivit selitetään sanoiksi, jotka ilmaisevat ominaisuutta, tai verbit tekemistä tai tilaa ilmaiseviksi sanoiksi. Tosinhan sana *kauneus* kieltämättä ilmaisee ominaisuutta ja *juoksu* tekemistä, mutta silti ei voida väittää, että edellinen on adjektiivi tai jälkimmäinen verbi.

Adverbien syntaktinen määrittelemisen näyttää lupaavan suurempaa menestystä. Tältä kannalta niitä on määritelty verbin ja adjektiivin määräyksiksi. Todella tämä pitääkin laajassa mitassa paikkansa. Mutta toiselta puolen verbiä voivat määrätä myös substantiivit, toiselta puolen adverbit eivät suinkaan ole rajoittuneet määräämään ainoastaan verbiä tai adjektiivia, vaan ne voivat määrätä myös substantiivia, esim. *tuo poika tuolla*, kr. *hē khthes makhē* (»eilinen [»eilen] taistelu»), lat. *iterum consul* (»toistamiseen konsuli»). Sitä paitsi tämä määrittely edellyttäisi, että muut sanaluokat: substantiivi, verbi, adjektiivi, olisivat lopullisesti määriteltyt, ja näin ei voida sanoa olevan asianlaita. Ei myöskään se tapa, millä soveltaen JESPERSENIN »three ranks»-oppia² HJELMSLEV on tahtonut adverbien määrittellä: »adverbi on sana, joka yleensä toimii tertiäärisenä terminä³», ole vapaa heikkouksista. Adverbi esiintyy usein »sekundäärisissä» asemissa, niinkuin näimme äskeisistä esimerkeistä.

Adverbien määrittelemisen y k s i n o m a a n syntaktisesti ei luultavasti käy päinsä, mutta silti ei ole sanottu, ettei myös tällainen näkökohta olisi l i s ä k r i t e e r i n ä sekä mahdollinen että tarpeellinen.

Näin ollen jää jäljelle ainoastaan adverbien määrittelemisen morfologisesti. Mutta morfologisessa suhteessa maailman kielet ovat hyvin erilaisia, ja on hyvin epätodennäköistä, että adverbien kohdalla olisi löydettävissä jokin yleinen morfologinen tunnusmerkki, joka tavattaisiin kaikkialta. Tärkeimpänä sellaisena tulee mieleen taipumattomuus. Mutta jos esim. ajattemme suomea, emme voi sanoa, että siinä adverbille aina olisi ominaista taipumattomuus. Eräät adverbit taipuvat ilmeisesti kaasuksissa esim. *sisällä, sisältä, sisälle; ulkona, ulkoa, ulos; täällä, täältä*. Edelleen

¹ Jo Leibniz sanoo: »Nam exempli gratia, an adverbium interrogandi quidnam commune habet cum adverbio fortiter, id est cum fortitudine?»

² Philosophy of Grammar, s. 96 seur.

³ Principes de grammaire générale, p. 307.

monet adverbit voidaan komparoida, esim. *kauniisti*, *kauniimmin*; *ennen*, *ennemmin*. Näin ollen ei tämä ominaisuus ainakaan suomessa sovellu kriteeriksi.

Onko siis ehkä asiatonta puhua erityisestä adverbien kategoriasta? Tällainen johtopäätös on kuitenkin liian hätäinen. Luulen, että ainakin eräissä kielissä voidaan hyvällä syyllä puhua suhteellisen yhtenäisestä adverbikategoriasta, jonka erottaminen muista on tiettyjen tunnusmerkien avulla mahdollinen. Näin näyttää olevan laita suomen kielen. Jos tätä kieltä silmällä pitäen pyritään määrittelemään adverbeja, on vain katsottava, että määrittely tapahtuu juuri suomen kielelle ominaisten morfologisten tunnusmerkkien mukaan.

Tällainen tunnusmerkki on suomessa sopeutuminen (kongruenssi). Adverbit eroavat sanoista, joihin ne mahdollisesti voivat sekaantua, siinä, että ne eivät *l u v u s s a* ja *s i j a s s a* kongruoi määräämänsä tai tarkoittamansa sanan kanssa; eivätkä myöskään niitä määräävät sanat kongruoi niiden kanssa sanotussa suhteessa.

Edellinen seikka, se, ettei adverbi kongruoi luvussa eikä sijassa määräämänsä sanan kanssa, erottaa sen adjektiivista. Suomen kuten useiden muidenkin kielten adverbit ovat usein muodostetut adjektiiveista ja ovat sitä paitsi usein suoranaisia adjektiivin sijamuotoja. *Hyvin* on mon. instruktiivi, *hyvällä* (esim. *hän ei sitä hyvällä tee*) yks. adessiivi, *hyvillään* (esim. *hän on hyvillään*) mon. adessiivi, *varmaan* yks. illatiivi, *kovaa* (esim. *älä kulje kovaa*) yks. partitiivi, *tavattoman* (esim. *tavattoman suuri*) yks. instruktiivi.¹ Milloin näistä sanoista puuttuu kongruenssi, katsotaan ne adverbeiksi. Jos taas tällaiset muodot kongruoivat (esim. *hyvin aikomuksin*, *hyvällä mielellä*, *varmaan paikkaan*, *kovaa vauhtia*) tai voisivat merkityksen pysyessä muuttumattomana kongruoida, ei niitä pidetä adverbeina, vaan adjektiivien muotoina. Toiselta puolen se seikka, ettei adverbia määräävä sana koskaan kongruoi sen kanssa, erottaa adverbien substantiivien sijamuodoista, joihin se muuten ehkä voisi sekaantua. Me käsitämme esim. sanat *mielellään*, *hereillä*, *huomenna*, jotka alkuaan ovat substantiivien sijamuotoja, adverbeiksi sillä perusteella, että niiden määräyssanat eivät (enää) kongruoi niiden kanssa. Yllämainittuja sanoja voidaan tosin määrätä, mutta ei, jos niiden adverbimerkityksen mieli säilyä, kongruoivalla adjektiivilla. Voidaan siis kyllä sanoa esim. *hyvin mielellään*, *täysin hereillä*, *juuri huomenna*, mutta ei, jos merkityksen pitää säilyä, esim. *hyvällä mielellään*, *täysillä hereillä*, *aikaisena huomenna* tms. Juuri nyt mainittu seikka on tärkeä kriteeri tarkattaessa sanan kehitty-

¹ *Setälän* Suomen kielen lauseopin (11. p.) § 50, VIII:n mukaan genetiivi.

mistä substantiivin sijamuodosta adverbiksi. Kun substantiivin muoto ei enää saa sellaisia määräyksiä kuin aikaisemmin (attribuutteja) ja toisaalta saa määräyksiä, joita se ei aikaisemmin voinut saada (adverbiadverbiaaleja), on se merkki siitä, että se on siirtynyt uuteen sanaluokkaan. Sen funktio lauseessa on muuttunut. Käyttäen tätä kriteeriä huomaamme, että substantiivien sijamuotojen joukossa piilee montakin adverbia, joita ei muuten niin helposti tule panneeksi merkille. Tietysti on olemassa myös sellaisia tapauksia, jotka ovat rajalla, ts. jotka voivat, joskin ehkä vähän väkinäisesti tai vain eräissä yhteyksissä, vielä edelleenkin saada kongruoivan attribuutin, esim. *täysin tajuissaan*: *täysissä tajuissaan*; *kovin humalassa*: *kovassa humalassa* (sitä vastoin aina esim. *kovin päissään*) — Verbinmuotoihin, joista myös voi kehittyä adverbeja, voidaan soveltaa vastaavanlaisia kriteerejä.

Adverbien piiriä rajoitettaessa ovat kuitenkin eräät seikat omiaan teemmään vaikeuksia. Suomessa on muutamia, tosin harvalukuisia sanoja, jotka eivät kongruoi edellämäinimityksessä suhteessa, siis luvussa ja sijassa, pääsanansa kanssa, mutta joita siitä huolimatta ei pidetä adverbeina, vaan adjektiiveina. Tarkoitamme taipumattomia adjektiiveja sellaisia kuin *aika*, *aimo*, *aito*, *ensi*, *eri*, *joka*, *koko*, *melko*, *pikku*, *viime*. Etupäässä niiden merkityksen, osaksi myös funktion vuoksi niitä pidetään adjektiiveina. Huomautettakoon tässä kuitenkin, että niiltä puuttuu paitsi taipuvaisuutta eräitä muitakin ominaisuuksia, joita adjektiiveilla useimmiten on.¹ Niitä ei voida komparoida (minkä tosin voi katsoa olevan yhteydessä taipumattomuuden kanssa), eikä tavallisesti varustaa intensiteettimääräyksellä (ei esim. voida sanoa *liian pikku*; kuitenkin: *hyvin eri tavalla*); ne eivät myöskään voi olla predikatiiveina; ei voida sanoa esim. *se on pikku*. Ansaitsee ehkä panna merkille, että eräitä näistä sanoista käytetään myös intensiteettiadverbeina, esim. *aika t. koko suuri*, *melko tavallinen*; tähän kuuluu ehkä myös *aito venäläinen* (esim. *katsantokanta*); viime aikoina on vulgäärisessä kielessä näin alettu käyttää myös *eri* sanaa, esim. *eri hieno*.

Toisen vaikeuden tuottavat pronominit. Asia on nimittäin se, että substantiivisina käytetyt pronominit eivät, kuten substantiivit yleensä, voi saada adjektiiviattribuuttia, paitsi harvoissa tapauksissa, kuten sellaisessa ilmauksessa kuin *minulla vaivaisella*, ja kun määritelmän mukaan kaasustaivutus sinänsä ei riitä estämään sanaa olemasta adverbi, voitaisiin ajatella, että ehkä tällaiset sanat ovatkin adverbeja. Asiaa komplisoi vielä se seikka, että eräissä tapauksissa ei voida sanoa, onko prono-

¹ *Setälä*, Suomen kielen lauseoppi (11. painos) § 34 sanoo, että ne »ovat puoleksi substantiiveja».

mini substantiivinen vai adjektiivinen, koska melkein kaikkia pronomineja, lukuun ottamatta persoonapronomineja, käytetään kummallakin tavalla. Sanoista *tuota onnetonta* ei voida sanoa, onko *onnetonta tuota* sanan attribuutti vaiko *tuota* substantiivisesti käytetyn *onnetonta* sanan attribuutti. Samoin: *tästä kaikesta t. kaikesta tästä*. Tällöin kuitenkin joka tapauksessa, olivatpa sanat substantiivisia tai adjektiivisia, on olemassa kongruenssia, joten niitä ei voida pitää adverbeina. Pahempi on, että suomessa adjektiivipronominien eräitä muotoja käytetään substantiivisesti partitiivin kanssa kuten *sillä aikaa, tällä tapaa*, myös instruktiivin kanssa: *sillä tavoin*. Tämäkin osoittaa, ettei pronomineissa aina voida tarkoin erottaa substantiivista ja adjektiivista käyttöä, mutta lisäksi se vaikuttaa, että erotus pronomien eräiden muotojen ja adverbien välillä käy epämääräiseksi. Sama koskee myös moniaita adjektiivien muotoja, joita käytetään partitiivin ja instruktiivin kanssa; nämä adjektiivit merkitsevät enimmäkseen määrää, paljoutta, ja niitä käytetään näin objektin ja subjektin kaasuksissa ja translatiivissa (sekä joskus elatiivissa). Tällaisia sanoja ovat *paljo, enempi, vähä, vähempi, pieni, iso, pitkä, lyhyt, kaikki*; esim. *olin siellä lyhyen aikaa, jäin sinne lyhyeksi aikaa*; edelleen esim. *vähissä hengin; hyvillä mielin*. Tässäkään emme siis tapaa kongruenssia, vaan adverbeille ominaisen kongruenssin puutteen.

Että monet pronomien muodot ovat lähellä adverbeja, ilmenee siitäkin, että useasti niistä on kehittyneet adverbeja kuten *tuolla, tuossa, missä, mistä, mihin, jossakin, jostakin, näin, noin, niin*.

Edelleen on vaikeutena adverbien erottaminen pre- ja postpositioista sekä konjunktioista. Näille sanaryhmille on ominaista, että nekkään eivät ole minkäänlaisen kongruenssin alaisia². Jotta adverbis saataisiin näistä erotetuiksi, voi tuskin muunlainen kuin jo mainitsemaamme *s y n t a k t i n e n* kriteeri olla käytettävissä. Tällöin adverbis voitaisiin määritellä »yksipuolista täydennystä vaativiksi sanoiksi», tai tarkemmin sanoen tällaisiksi partikkeleiksi, koska kaikilla partikkeleilla on yllämainittu kongruenssittomuus-ominaisuus. Pre- ja postpositiot taas ovat »kaksi-
 puolista täydennystä vaativia sanoja», joskin muuten samanlaisia. Jos tästä pidetään kiinni, tulevat useat morfeemit olemaan milloin adverbis, milloin pre- tai postpositioita. Esimerkiksi lauseessa: *Ympärillä oli paljon ihmisiä*, sana *ympärillä* on adverbi, sitä vastoin lauseessa: *Miehen ympärillä oli paljon ihmisiä* tämä sana on postpositio. Samoin ennen lauseessa: *Ennen oli aivan toisin* on adverbi, lauseessa: *Saavuvin sinne*

¹ Setälä, Suomen kielen lauseoppi (11. p.) § 55, I, A. 2.

² Huomaa kuitenkin: tätä kautta.

ennen häntä se on prepositio. Huomattakoon, että adverbiiin tällöin aina liittyy pronominaalinen merkitysaines. Pre- ja postposition ja adverbiiin suhde toisiinsa on samanlainen kuin objektillisen ja ilman objektia käytetyn transitiiiverbin tai määräyksellisen relatiivisen nominin ja absolute käytetyn. Esim. *Sinä et nähnyt häntä, mutta minä näin* (sc. *hänet*). *Isää* (s.o. kyseessä olevan henkilön isää) *en siellä nähnyt*. Mainitsemamme syntaktinen kriteeri erottaa adverbiiit myös konjunktiioista. Alistavat konjunktiot eroavat näet adverbeista juuri »kaksipuolisen täydennyksensä» puolesta. Näin nähtynä *vaikka* on adverbi lauseessa: *Lähden vaikka heti*, mutta konjunktio lauseessa: *Lähden, vaikka olen väsynyt*. Rinnastavien konjunktioiden ja adverbiiin erotus on samantapainen. Sana on rinnastava konjunktio, jos täydellisen ajatuksen syntymiseksi on tarpeellista, että se saa täydennykseksen syntaktisesti samanarvoisia ilmauksia kahdelta taholta.

Myönnettäköön kuitenkin, että siirtymä adverbiiista varsinkin rinnastavaan konjunktiioon on vähittäinen, niin että on olemassa rajatapauksia, kuten myöhemmin tulee puhe. Myös on tapauksia, joissa sana vaatii »kaksipuolista täydennystä», mutta katsotaan kuitenkin adverbeiksi (esim. relatiiviset adverbiiit *jonne, joten*). Luulemme kuitenkin, että edelläolevat näkökohdat käytännössä yleensä riittävät erottamaan adverbiiit omaksi ryhmäkseen suomenkielessä.

Adverbiiin luokitus.

Kuten jo huomautettiin, ovat adverbiiit sekä muodoltaan että merkitykseltään hyvin moninaisia. Niiden morfologista luokitusta emme tässä yritä, sillä se ei kuulu kirjoituksemme tarkoituksiin. Mutta emme myöskään luokita adverbeja puhtaasti semanttisten näkökohtien mukaan, vaan yhdistämme niihin syntaktisen näkökohdan. Menettelemme niin, että alustavasti ylimalkaisilla semanttisilla perusteilla jaotamme adverbiiit kolmeen ryhmään ja sitten esitämme ne syntaktiset ominaisuudet, joita kullakin ryhmällä on. Pääasiana on meille tämä s y n t a k t i n e n puoli. Se nim. viime kädessä ratkaisee, mihin ryhmään adverbi kuuluu. Mutta koska syntaktiset ominaisuudet suureksi osaksi ovat yhteydessä sanojen merkityksen kanssa, katsomme voivamme aluksi ottaa semanttisen puolen lähtökohdaksi. Käyttämämme nimitykset liittyvät semanttiseen puoleen, mutta meidän on nimenomaan huomautettava, että ne kaikki ovat *denominations a potiori*. Käytämme eri adverbiiuluokista nimityksiä: *materiaaliset*, *intensiiteetti-* ja *modaaliset* adverbiiit. Annamme niistä seuraavassa esimerkkejä.

I. **Materiaaliset adverbit** ilmaisevat paikkaa, aikaa, tapaa ja tilaa sekä näiden sukuisia seikkoja. **P a i k k a** ilmaisevat esim. *kotona, kotoa, kotiin, maalla, maalta, maalle, ulkona, ulkoa, ulos, sisällä, sisältä, sisälle, kaukana, kaukaa, kauas, alhaalla, -lta, -lle, alas, ylhäällä, -ltä, ylös, oikealla, vasemmalla, keskellä, edessä, -stä, eteen, lähellä, -ltä, -lle, poissa, pois, perillä, perille, kylässä, taivasalla; sieltä, siellä, sinne, tuolla, -lta, tuonne, täällä, -ltä, tänne, jonnekin, kaikkialla, muualla, yhtäällä, toisaalla. A i k a: *eilen, tänään, huomenna, nyt, äsken, taannoin, ennen, vastedes, muinoin, toisinaan, harvoin, usein, aikaisin, myöhään, kauan, pian, sitten, aikoinaan, tuonnempaan, aina, aamuisin, iltaisin, hiljan, iäti, kerran, heti, kohta, alin-omaa, joskus, muulloin, tällöin, silloin, ammoin, toiste. T a p a a: *helposti* ja muut *-sti* loppuiset, *hyvin, tarkoin, oikein, kovin, hiljaa, tahallaan, päätäpähkaa, suin päin, mielellään, halvalla, kahden, yksin, kilvan, salaa, ilmaiseksi, itsestään, turhaan, väkisin, taiten, joutuin, tosissaan, tukuttain, vähitellen, äkkiä, vaivoin; näin, samaten, samoin, siten, toisin. T i l a a: *ahtaalla, ajatuksissaan, alasti, hengissä, hukassa, kesken, auki, kiinni, irti, halki, puhki, rikki, poikki, koholla, koossa, kovalla, hereillä, -lle, tainnoksissa, -in, kuoliaksi, kumoon, kyljekkäin, pahoillaan, mielissään, jouten, kau-pan, täynnä.****

II. **Intensiteetti adverbit** ilmaisevat jonkin ominaisuuden astetta ja vivahtuksia. Esimerkiksi: *hyvin, kovin, erittäin, varsin, sangen, kohtalaisen, jokseenkin, ylen, perin, peräti, liian, liika, vallan, kyllin, yhtä, koko, aika, täysin, verraten; näin, noin, niin; edelleen* kuuluvat tähän *-n*-loppuiset muodot sellaiset kuin *harrinaisen, tavattoman, suunnattoman, erinomaisen, kauhean, valtavan, ihmellisen, ihastuttavan, sääliittävän, hämmästyttävän, sopivan; myös* sellaiset substantiiveista saadut adverbit kuin *ihmeen, kumman, hiton, perhanan* ovat tämäntapaisia. Avoimeksi täytyy jättää, millaisessa suhteessa tähän ryhmään ovat sellaiset *-n*-loppuiset muodot kuin ilmauksissa *turhan paljon, suloisen sääliväisesti* (SETÄLÄ, Suomen kielen lauseoppi § 50, VIII) ja varsinkin *vaalean vihreä, tuhman ylpeä*, jotka usein kirjoitetaan ja käsitetään yhdyssanoiksi: *vaaleanvihreä, tuhmanyylpeä*. (Vrt. *loogillisesti oikea, henkisesti normaali*).

III. **Modaaliset adverbit** ilmaisevat puhujan subjektiivista suhtautumista siihen, mitä hän sanoo, missä määrin hän pitää sitä pätevänä vai ei, hänen rajoittavia tai laajentavia huomautuksiaan, tiettyjen sanojen tai käsitteiden tähdentämistä. Tällaisia ovat esimerkiksi: *ainakin, vain, ehkä, tuskin, varmaankin, juuri, oikeastaan, kenties, suorastaan, tietysti, tietenkin, myös, varsinkin, kai, tosin, tosiaan, muka, toki, sitä, sentään, niinkään, puolestaan, mahdollisesti, jo, jopa, vielä, vieläpä, vasta, edes, kyllä, muuten, aivan, liioin, joka tapauksessa, muun muassa, esimerkiksi, toivotta-*

vasti, valitettavasti, ikävä kyllä. Näihin on myös luettava loppuliitteet *-han*, *-hän*, *-kin*, *-kaan*, *-pa*, *-pä*. Ratkaisematta jääköön, onko sellaisten lauseenalkuisten sanojen kuin *jospa*, *kunpa*, *tokko*, *vai* sekä kysymyspartikkelin *-ko*, *-kö* paikka näiden joukossa.

On myönnettävä, että yllämainittujen kategoriain rajat ovat jonkin verran epämääräiset. Eräiden eri kategoriain välimailla olevien ryhmien käsittely meidän täytyy jättää tuonemmaksi, adverbien syntaksin yhteyteen. Tässä huomautettakoon kuitenkin eräästä luokitusta koskevasta seikasta, nimittäin siitä, ettemme ylläolevassa ryhmityksessä ole asettaneet eri ryhmäksi *pronominaalisia* adverbeja. Pronominaalisia adverbeja on jokaisessa ryhmässä. Yleensä pronominaalisuus on merkityspuoli, joka ei suinkaan ole rajoittunut nomineihin, niinkuin perinnäinen samaluokkajärjestelmä edellyttää, vaan eräänlaisia pronomineja on kaikissa sanaluokissa. On olemassa esim. pronominaalisia verbejäkin; suomessa on pronominaalinen merkitys verbeillä *lähtea*, *mennä*, *tulla*, *lähestyä*, *poistua*. Promineja ovat eri tutkijat erottaneet eri lajeja. Tässä voimme tyytyä jakoon *demonstratiivisiin* eli *definiittisiin*, *anaforisiin* ja *indefiniittisiin* pronomineihin. Pronominaalisuus on ominaisuus, joka ei suinkaan aina ole sanassa täysivoimaisena, vaan hyvin eriasteisena. Niinpä esimerkiksi kaikissa sanoissa, jotka voivat saada täydennyksen, mutta joita käytetään absolute, on läsnä jokin määrä pronominaalisuutta. Sen tähden ne adverbit, joita myös käytetään pre- tai postpositioina, sisältävät pronominaalisen elementin, esim. *vieressä*, *ympärillä*, *ilman*: *Ympärillä kasvoi puita* merkitsee itse asiassa: Sen henkilön tai esineen ympärillä, josta on puhe, kasvoi puita. Ei voida sanoa: *Hän jäi ilman*, ellei yhteydestä käy ilmi, *mitä* ilman hän jäi. Näin ollen siis tässäkin tapauksessa *ilman* sanassa on pronominaalinen aines. Ylempänä mainitsemistamme I:n ryhmän paikallisista sanoista on pronominaalinen elementti esim. sanoissa *kotona*, *ulkona*, *sisällä*, *edessä*, *lähellä*, *poissa*, *perillä*, *vasemmalla*, *keskellä*; puhtaasti pronominaalisia ovat definiittiset *siellä*, *tuolla*, *täällä*, indefiniittiset *toisaalla*, *jonnekin*. Aikaa ilmaisevista sanoista ovat definiittisiä esim. *eilen*, *tänään*, *nyt*, *silloin*; indefiniittisiä *joskus*, *kerran*, *toisinaan*.

Tapaa ja tilaa ilmaisevat pronominaaliset adverbit ovat harvinaisempia; sellaisia ovat definiittiset ja anaforiset *siten*, *samoin*, *sinänsä*, indefiniittiset *jotenkin*, *toisin*.

Intensiteettiadverbien joukossa ovat pronominaalisia (usein anaforisia) *niin*, *noin*, *yhtä* (esim. *suuri*).

Modaalisten adverbien joukossa on monilla anaforinen merkitys; ne

viittaavat taaksepäin ennen sanottuun. Tällaisia ovat esim. *myös, lisäksi, sitävastoin, päinvastoin, tosiaankin, vielä, jo, vieläpä, jopa, niinikään, niinpä, muuten*. Tällaisista adverbeista ovat rinnastuskonjunktiot yleensä kehittyneet.

Adverbit syntaktisessa suhteessa.

I. Materiaaliset adverbit.

Nimitys adverbi, verbin määräys, soveltuu parhaiten materiaaliisiin adverbeihin. Tämä on vanhin ryhmä, ja siihen kuuluvat edelleenkin useimmat adverbit. Ne voivat aina olla verbin määräyksinä. Esim. *Veljeni on täällä. Eilen hän tuli. Pian aiomme lähteä. Pappi saarnasi kauniisti. Ovi lennähti auki*. Adverbin kaasus on usein riippuvainen verbistä, esim. *Hän oli tainnoksissa. Hän meni tainnoksiin*. Toisinaan, joskin verrattain harvoin suomessa, tällaiset adverbit ovat substantiivien määräyksiä. Esim. *Tuo poika tuolla on laiskuri. Toinen ovi vasemmalla johtaa ulos. Harvoin materiaallinen adverbi voi myös olla adjektiivin tai toisen adverbin määräys. Viimeksimainittu on tällöin yleensä myös materiaallinen adverbi, ainakaan ei koskaan modaalinen. Esim. Tämä on loogillisesti oikea johtopäätös. Se on loogillisesti oikein. Tuote on taatusti kotimaista. Lapsi on henkisesti ja ruumiillisesti normaali. Siinä oli käytetty tällaista nykyään harvinaista sanakäännettä*.

Varsin tavallista on, että materiaaliset adverbit ovat kopulana toimivan *olla*-verbin tai muiden täydennystä vaativien, merkitykseltään niukkasisältöisten verbien määräyksiä, sellaisten kuin *tulla, mennä*. Koska tällaiset verbit predikaatteina usein elliptisesti jätetään pois varsinkin kysymyksissä, käskyissä, affektiivisessä puheessa, tiedoituksissa, ilmoituksissa jne., joutuu materiaallinen adverbi kannattamaan koko predikaattia. Esim. *Kuka siellä? Minne matka? Kaikki tänne! Ulos! Kaikki hyvin. Täällä*.

Materiaaliset adverbit voivat olla myös lauseen subjektina, ainakin ajatuksellisena. Esim. *Nyt on toisin. Näin on hyvin. Kotona on paras*. On syytä ottaa harkittavaksi, eikö adverbia suomen kielen kannalta ole käsitettävä subjektiksi myöskin silloin, kun se on demonstratiivinen (definiittinen) ja lauseessa oleva substantiivi, joka on subjektin sijassa, on speiekseltään määräämätön, siis esim. sellaisissa lauseissa kuin: *Täällä on häkää. Siellä asuu suutari. Siinä tulee hiki. Suo siellä, vetelä täällä. Tänne tulee vieraita*.¹

¹ Tämän katsantokannan lähempi perusteleminen veisi kuitenkin liian pitkälle eikä kuulu tähän.

Niinkuin nyt sanotusta käy ilmi, muistuttavat materiaaliset adverbit ollessaan määräyksiä tai predikaatteja ja subjekteja, suuressa määrin tavallisia substantiiveja, adjektiiveja ja myös verbejä, s.o. kielen muita materiaalisia (sisällyksellisiä), ei-formaalisia sanoja; sen tähden olemme niille antaneet nimenkin: materiaaliset adverbit. Useimmiten ne ovatkin saadut juuri näistä sanaryhmistä: ne ovat substantiivien muotoja kuten *perillä, huomenna, hukassa, mielellään*, ja niillä on myös substantiivien taiputus: *kaukana, kaukaa*; tai ne ovat adjektiivien muotoja, esim. *halvalla, tarkoin*, ja niillä on komparaatio: *halvemmalla, tarkemmin*; tai ne ovat verbien nominaalimuotoja kuten *taiten, jouten*. Ne voidaan monesti semanttisesti korvata nominaalisella ilmauksella: *täällä = tässä paikassa, nyt = tällä hetkellä*, adverbi ja verbi voidaan korvata pelkällä verbillä *tulee lähelle = lähestyy, lähtee pois = poistuu, tulee (liian) myöhään = myöhästyy*. On pelkkä ehdonvallan asia, tahdotaanko ajatus ilmaista adverbilla vai nominaalisesti tai verbillä.

Huomattakoon sekin, että materiaalisia adverbeja voidaan käyttää myös apposition veroisina. Esim. *Kotona hän aina on huonolla tuulella. Humalassa hän tavallisesti on rauhallinen*. Myöskin siinä kohdin käy materiaalistien sanaryhmien sukulaisuus ilmi, että materiaalisia adverbeja voidaan rinnastaa nominien ja verbin nominaalimuotojen kanssa. Esimerkkejä rinnastetusta adverbista ja substantiivin muodosta: *siellä ja Helsingissä, huomenna tai jonakin toisena päivänä, rahalla tai ilmaiseksi, hyvällä tuulella ja mielissään*; adverbi ja adjektiivi rinnastettuina: *yksin ja hylättynä*; adverbi ja verbin nominaalimuoto rinnastettuina: *hitaasti ja noudattaen suurta varovaisuutta, suoraan ja pelkäämättä*. Luonnollista on, että materiaalisia adverbeja voidaan rinnastaa muiden samaan ryhmään kuuluvien kanssa, esim. *nyt ja aina, hyvin halvalla tai suorastaan ilmaiseksi*. Sitä vastoin on mahdotonta rinnastaa materiaalisia adverbeja muihin adverbiryhmiin kuuluvien sanojen kanssa. Esim. ei voida sanoa *loogillisesti ja erittäin tärkeä, pian ja varmaankin se tapahtuu*. Ei merkityksen, vaan konstruktivisen »sisäisen kielimuodon» vuoksi näitä sanoja on mahdoton rinnastaa. Rinnastaa voidaan nim. ainoastaan sanoja, joiden konstruktivinen »sisäinen kielimuoto» on sama tai jotka ainakin ovat sen puolesta toisilleen sukua.

Sitä vastoin on mahdollista määrätä materiaalisia adverbeja muihin adverbiryhmiin kuuluvilla sanoilla. Ehkä useimpia tapaa ja tilaa merkitseviä adverbeja voidaan määrätä intensiteettiadverbeilla. Esim. *erittäin, hyvin, liian nopeasti; kovin äkkiä; peräti pahoillaan*. Myöskin erät paikkaa ja aikaa osoittavat adverbit voivat saada intensiteettimääräyksen kuten

erittäin kaukana, hyvin myöhään. Mitkä materiaaliset adverbit sallivat tällaisen määräyksen, se seikka vaatisi erityistä tutkimista. Ainakaan sellaiset, joissa pronominaalinen elementti on etualalla, eivät voi saada oheensa intensiteettiadverbia, kuten *täällä, nyt, huomenna*; ei ts. voida ajatella sanotuksi *erittäin täällä, liian nyt*. Modaaliset adverbit voivat yleisesti määrätä materiaalisia adverbeja, myös pronominaalisia. Esim. *ainoastaan kotona, juuri siellä, juuri nyt, ainakin joskus, myöskin eilen, aivan turhaan.*

Syntaktisten ominaisuuksien perusteella on materiaalsiin adverbeihin luettava sellaiset määrää ilmaisevat sanat kuin *liaksi, kylliksi, paljon, enemmän, hieman, vähän, vähemmän, alun, riittävästi, runsaasti*, jos nim. nämä sanat yleensä on luettava adverbien joukkoon kaikissa yhteyksissä. Kun ne ovat verbin määräyksiä, on niiden adverbiluonne selvin, ja niiden materiaalisuus näkyy siitä, että ne voivat saada määräyksekseen modaalisia adverbeja, usein myös intensiteettiadverbeja, esim. *Hän on lukenut paljon, ehkä liaksikin. Hän lukee kovin paljon.* Kun nämä sanat esiintyvät substantiivin yhteydessä, voi sitävastoin syntyä epäilystä siitä, ovatko ne puhtaita adverbeja. Kun ne aina ovat määrätyn sijan, nim. partitiivin kanssa, voi epäillä, että niillä on määrätynlainen rektio, jollaista muuten adverbeilla ei ole, esim. *Hänellä on liaksi huolta. Niitä oli alun kolmatta tuhatta.* Mutta kun ne toisaalta aina esiintyvät vain subjekti- ja objekti-ilmauksessa, jossa kaasus muutenkin olisi partitiivi, voidaan ne myös käsitellä yksipuolista täydennystä vaativiksi mainittujen partitiivien lisämääräyksiksi; vrt. esim. *Lainaa minulle rahaa! Lainaa minulle vähän rahaa!* Tässä on samanlainen tapaus kuin se, josta yllä (s. 141) mainitsimme puhuessamme pronomineista ja eräistä määrää osoittavista adjektiiveista, nim. ettei voida sanoa, *kumpi on pääsana, kumpi määräys*. Samoin on myös laita nominatiivissa olevien lukusanojen ja niitä seuraavien substantiivien. Onko esim. ilmauksessa *viisi miestä pääsanana viisi vai miestä?*

Materiaalisia adverbeja voidaan toisinaan määrätä myös substantiivien sijamuodoilla. Esim. *salaa omaisiltaan, poissa Suomesta, kaukana Helsingistä.* Tällöin ne lähentelevät post- ja prepositioita. Pronominaalisille adverbeille ominainen seikka on se, että ne voivat saada oheensa samaa spesiestä olevan täsmentävän sanan, substantiivi-»apposition» tapaan. Esim. *täällä Helsingissä, silloin perjantaina, nyt tänään, joskus tulevaisuudessa, joskus toiste, kaikkialla muualla, tuonne ylös, tänne kotiin, tänne kaupunkiin* (vrt. *tähän kaupunkiin*), *näin iltaisin, ennen muinoin*. Vrt. tuonnempana olevia esimerkkejä modaalisista adverbeista ja rinnastavista konjunktioista, joissa tavataan analoginen ilmiö (esim. *vielä lisäksi, tai pikemminkin*).

II. Intensiteettiadverbit.

Intensiteettiadverbit voivat määrätä adjektiiveja ja materiaalisia adverbeja, eivät koskaan substantiiveja ja verbejä kuten materiaaliset adverbis, eivätkä modaalisia adverbeja. Esim. *erittäin suuri, liian punainen, jokseenkin typerä, kyllin oppinut, yhtä ihmeellinen, ihmeen kaunis*; esimerkkejä intensiteettiadverbien määräämistä materiaalisista adverbeista esitimme jo äsken. Enimmäkseen ne ovat adjektiiveista saatuja. Samoin kuin intensiteettiadverbi pronominaalisen adverbis kanssa ei ole mahdollinen, ei se ole pronominaalisen adjektiivinkaan kanssa. Ei siis voida sanoa *erittäin eilinen, hyvin nykyinen, perin tuollainen*, mutta kielen kategorialaitoksen kannalta ei ole mitään estettä sanoa esim. *erittäin nelijalkainen*, joskin tällainen ilmaus on loogillisesti absurdi.

Intensiteettiadverbit antavat meille usein keinoja ratkaista, milloin substantiivi on muuttunut tai muuttumassa adjektiiviksi, substantiivin sijamuoto materiaaliseksi adverbiksi tai verbin nominaalimuoto materiaaliseksi adverbiksi. Esim. ilmaus *hän on erittäin pelkuri* osoittaa, että *pelkuri* on saanut adjektiivin luonteen; samoin: *hänellä on kovin juoppo mies*. Substantiivisesti sanottaisiin esim. *hän on suuri pelkuri t. juoppo*. Ilmaukset: *hän teki sen erittäin mielellään, hän oli hyvin mielissään* osoittavat, että mainitut *miele*-sanan muodot ovat differentioituneet adverbeiksi; samoin: *hän on täysin tajuissaan*. Erittäin tärkeä on puheenaoleva kriteeri erotettaessa toisistaan partisiippeja, joilla on verbin luonne, niistä, jotka ovat muuttuneet todellisiksi adjektiiveiksi. Ilmaus *erittäin oppinut* osoittaa, ettei sana enää ole yhteydessä verbin kanssa. Ilmauksessa *hyvin onnistunut juhla* voi *onnistunut* olla joko adjektiivi tai partisiippi riippuen siitä, onko *hyvin* intensiteetti- vai materiaallinen adverbi. Edellisessä tapauksessa se merkitsee suunnilleen samaa kuin *erittäin onnistunut juhla*, jälkimmäisessä jokseenkin: *oivallisesti onnistunut juhla*. Huomattakoon, että painotus kummassakin tapauksessa on erilainen, edellisessä *hyvin* ja *onnistunut* ovat painotetut yhtä paljon tai *onnistunut* hiukan enemmän, jälkimmäisessä tapauksessa pääpaino on *hyvin*-sanalla.

On epävarmaa, voivatko intensiteettiadverbit määrätä toisiaan. Ensi katsomalta näyttää siltä, kuin tämä ei olisi mahdollista. Ei voitane sanoa esim. *perin harvinaisen suuri* tms. Kuitenkin on eräitä tapauksia, jotka panevat jonkin verran epäilemään. SETÄLÄLLÄ¹ on esimerkki: *Hän katsoi minuun niin suloisen säälivästi*. Jos tässä *niin* on käsitettävä intensiteettiadverbiksi, ei otaksuma pidä paikkaansa. Tällaiset *niin*-konstruktiot ovat jokseenkin tavallisia: *niin tavattoman, kovin suuri*. On kuitenkin mahdol-

¹ Suomen kielen lauseoppi § 50, VIII.

lista, että *niin* tällöin pikemminkin on modaalinen adverbi tai intensiteetti- ja modaalisen adverbien rajoilla, samoin kuin esim. *aivan*, jota myös käytetään intensiteettiadverbina, esim. *ei se aivan vaikeaa ollut*. Tämä kysymys on jätettävä tässä avoimeksi.

Modaalisilla adverbeilla intensiteettiadverbeja voidaan määrätä. Esim. *Hän on suvaitsevainen, ehkä liiankin suvaitsevainen. Hän puhuu suorastaan hämmästyttävän hyvin. Ei hän ainakaan erikoisen lahjakas ole*. Toisinaan intensiteettiadverbien määräyksenä oleva sana on materiaalisen ja modaalisen adverbien välimailta, esim. *tavallaan hyvinkin tärkeä*. Puhtaat materiaaliset adverbit voivat tuskin määrätä intensiteettiadverbeja.

R i n n a s t a a intensiteettiadverbeja voidaan toisten intensiteettiadverbien kanssa, mutta ei muiden adverbien eikä yleensä muiden sanojen. Voidaan siis sanoa esim. *Hän on erittäin, jopa harvinaisen lahjakas. Se on riittävän tai ehkä liiankin suuri*. Sitä vastoin ei voida rinnastaa esim. *erittäin tai ainakin, nykyään ja sangen*.

Koska intensiteettiadverbit eivät voi olla verbin määräyksiä, on luonnollista, etteivät ne voi esiintyä predikaatin täyteenä eivätkä olla yksinään predikaattia kannattamassa. Myöskään ne eivät millään tavoin voi edustaa subjektia kuten materiaaliset adverbit. Ei siis voida sanoa esim. *liian on aina liian* (vaan esim. *liika on aina liikaa*). Apposition tapaisesti ei niitä myöskään voida käyttää kuten materiaalisia adverbeja.

Suomen kielessä intensiteettiadverbit ovat saaneet eräissä tapauksissa omintakeisen muodon, joka erottaa ne materiaalisista ja modaalisista adverbeista. Erikoisesti huomattavat ovat yksikön genetiivin kaltaiset adverbit kuten *kauhean, harvinaisen, tavattoman* (esim. *suuri*). Muutenkin intensiteettiadverbit toisinaan eroavat erityisen muotonsa puolesta muista adverbeista, Esim. *liian* materiaalisesta *liiksi*, *kyllin* materiaalisesta *kylliksi*.

Intensiteettiadverbit edustavat luultavasti myöhempää kehitysastetta kuin materiaaliset. Niillä on formaalisempi luonne kuin viimeksimainituilla. Tähän viittaa se seikka, että esim. latina tuntee vain harvoja itsenäisiä intensiteettiadverbeja (*valde, nimis, satis*) ja että se tavallisemmin käyttää muotoja, joihin fleksiivisesti sisältyy se, minkä uudemmat kielet ilmaisevat eri sanalla. Korkeata astetta latina osoittaa superlatiivilla tai *per*-alkuisilla adjektiiveilla kuten *perceler, perdifficilis, perdoctus, pergratus, perlonus, peropportunus*; adverbeilla kuten *perceleriter, peropportune*. Joltistakin astetta ilmaisee etuliite *sub-*, esim. *subhorridus, subtristis*. Liiallisuutta voidaan osoittaa komparatiivilla, esim. *liberius*, liian vapaasti. Yhtä korkeata astetta ilmaisemaan käytetään usein kiellettyä komparatiivia (*non minor*, yhtä suuri, *non minus diligenter*, yhtä huolellisesti).

III. Modaaliset adverbit.

Modaalisten adverbien joukossa on merkitykseltään hyvin erilaisia ilmauksia, joten pelkästään semanttisilla perusteilla tuskin olisi syytä muodostaa niistä yhtenäistä kategoriaa. Mutta niillä on yhteisiä syntaktisia ominaisuuksia, jotka mielestämme oikeuttavat muodostamaan niistä oman ryhmänsä. Tällaisia ominaisuuksia näyttävät olevan seuraavat.

Modaaliset adverbit eivät, kuten intensiteetti- ja enimmäkseen myös materiaaliset adverbit, rajoitu määräämään vain eräitä tiettyjä ilmauskategorioja, vaan ne esiintyvät substantiivien, adjektiivien, verbien, lukusanojen, post- ja prepositioiden ja kahden ensimmäisen adverbiryhmän sanojen kanssa sekä kokonaisia lauseitakin määräämässä.

Niiden tapa määrätä ilmausta on kuitenkin toisenlainen kuin esim. adjektiivien. Adjektiivi tavallisesti supistaa määräämänsä sanan käsitteen alaa, mutta lisää sen sisällystä. Samoin on laita intensiteetti- ja materiaalisten adverbien. Esim. *ilma* on alaltaan laajempi käsite kuin *kuuma ilma* ja tämä laajempi kuin *erittäin kuuma ilma*. Samoin *väärä* on alaltaan laajempi kuin *loogillisesti väärä*, mikä osoittaa, että myös materiaaliset adverbit supistavat määräämänsä sanan tarkoittaman käsitteen alaa. Mutta emme voi väittää, että adverbit *ainakin*, *varsinkin* millään tavoin supistaisivat *kuuma ilma* käsitteen alaa sanottaessa: *ainakin kuuma ilma*, *varsinkin kuuma ilma*, tai *erittäin kuuma ilma* käsitteen alaa sanottaessa: *varsinkin erittäin kuuma ilma*. Huomattakoon kuitenkin, että on olemassa adjektiivejakin, jotka eivät supista määräämänsä substantiivin käsitteen alaa, esim. *pelkkä*, *yksinomainen*, *todennäköinen*, *mahdollinen*, *pääasiallinen*, *täydellinen*. Tällöin ne voidaan usein korvata adverbeilla, esim. *pelkkää vettä ja leipää*: *ainoastaan v. ja l.*

Esimerkkejä eri sanaluokkia määräävistä modaalisista adverbeista ovat seuraavat. Adverbi substantiivia määräämässä: *Ainakin hevonen on kotieläin*. *Myös veljeni oli siellä*. *Juuri Suomessa sellaisia miehiä tarvittaisiin*. Adjektiivia määräämässä: *Se on suorastaan mahdotonta*. Materiaalista adverbia määräämässä: *Juuri tänään se on tehtävä*. *Hän saapuu ehkä piankin*. *Johtopäätös on ainakin loogillisesti virheetön*. Intensiteettiadverbia: *Ei se ainakaan liian suuri ole*. Verbiä: *Mies suorastaan itki*. *Se vain häiritsee häntä*. Lukusanaa: *Siellä oli ehkä sata henkeä*. *Voit antaa hänelle satoja kymmeniä markkaa*. Pre- ja postpositioita: *Ainakin ennen sotaa hän oli hyvin varakas*. *Ainakin sodan edellä hän oli hyvin varakas*. Voivatko modaaliset adverbit määrätä alistavia konjunktioita, ei ole aivan selvää. Ainakin se on perin harvinaista. Ja varmasti on eräitä alistavia konjunktioita, esim. *kuin*, joita ei voida niillä määrätä. Rinnastavia konjunk-

tioita ei myöskään käy modaalisella adverbilla määrääminen. Ei voida sanoa esim. *ainoastaan mutta, juuri ja, ainakin taikka* tms. Sitä vastoin voidaan rinnastavia konjunktioita *v a h v i s t a a* modaalisilla adverbeilla tai *m o d i f i o i d a* niiden edustamaa yhdistystä. Esim. *mutta sitä vastoin, mutta kuitenkin, ja lisäksi, ja myös, ja samalla, tai pikemminkin, tai myös, eli toisin sanoin*. Kahta todellista rinnastavaa konjunktioita ei voida asettaa perätysten, joten toisen sanoista aina täytyy olla modaalinen adverbi. Tätä kriteeriä käyttäen huomaamme, että eräät sanat, jotka lähentelevät rinnastavaa konjunktioita, eivät ainakaan vielä ole kokonaan sellaisiksi muuttuneet. Näin esim. *vieläpä*, päätellen siitä, että sanotaan *ja vieläpä; taas ja siis: ja hän taas oli sairas; ja sinä siis luulet, että hän on oikeassa*.

Jos modaaliset adverbit siinä suhteessa, että ne voivat määrätä monenlaisia sanakategorioja, jossakin määrin muistuttavatkin materiaalisia adverbeja, eroavat ne niistä suuresti siinä, *e t t e i v ä t m i t k ä ä n s a n a t v o i n i i t ä m ä ä r ä t ä*. Modaalisia adverbeja ei voida määrätä edes toisilla modaalisilla adverbeilla. Voidaan sanoa, että juuri tämä kyvyttömyys on merkinä siitä, että sana on ehtinyt kehittyä todelliseksi modaaliseksi adverbiksi. Se on modaalisen adverbien *p ä ä t u n n u s m e r k k i*. Ei voida esim. sanoa *ainoastaan tuskin, ainakin juuri, ainakin ehkä*. On mahdotonta sanoa: *Ainakin ehkä hän sen tekee*, vaan on sanottava esim. *Ainakin luulisin, että hän sen tekee*. Tämän kanssa sopuinnassa on, että *-kin, -kaan, -kään* loppuliitettä ei merkityksessä »myöskin» voida lisätä modaalisiin adverbeihin samoin kuin ei rinnastaviin konjunktioihinkaan. Ei siis käy sanominen esim. *ehkäkin, juurikin, edeskin, kentieskin* sen paremmin kuin: *muttakin, jokin, taikin* jne. Tosin tavataan *-kin* liite monissa modaalisissa adverbeissa, mutta ei *t ä s s ä* merkityksessä.

Joskaan modaaliset adverbit eivät voi määrätä toisiaan, ei suinkaan ole harvinaista, että kaksi tällaista adverbia kuitenkin on toistensa vieressä. Tällöin modaalinen adverbi ei määrää toista samaan kategoriaan kuuluvaa, vaan koko lausetta tai sitä ilmausta, minkä toinen modaalinen adverbi ja sen määräämä ilmaus muodostavat. Esim. *Ehkä myös veljeni saapuu. Sellaista tapahtuu tietysti vain poikkeustapauksissa. Se on kai suorastaan valhetta*. Toisinaan taas modaaliset adverbit vahvistavat toisiaan perätysten asetettuina samoin kuin rinnastava konjunktio ja modaalinen adverbi, kuten äsken näimme. Esim. *sanokaamme vaikka(pa), niinpä esimerkiksi, vielä lisäksi*. Tällaisiin tapauksiin kuuluvat myös: *myöskin*, jossa *-kin* liite merkitsee samaa kuin *myös, ei edes -kaan, -kään*; esim. *Et edes sinäkään sitä usko*.

Modaaliset adverbit eivät aina yhtä yksinomaisesti kuin esim. adjektiivattribuutit ja intensiteettiadverbien muodostamat määräykset liity yhteen tiettyyn sanaan tai ilmaukseen. Ne viittaavat myös puheen muuhun sisällykseen. Ellei lauseen sanojen painotus osoita, mihin sanaan modaalinen adverbi lähinnä kuuluu, jää asia tässä kohden epä-määräiseksi. Esim. *Hän saapuu kai huomenna. Hän kyllä pitää itsestensä huolen. Ehkä asia nyt on selvä. Oikeastaan se oli hävyttömästi sanottu. Hän tahtoo muka pysytellä puohueiden yläpuolella.* Liittyessään taas yksityiseen sanaan adverbi ikäänkuin ilmaisee, miten painotus on käsitettävä, esim. *Hän kyllä näki sinut. Hän kyllä näki sinut. Hän kyllä näki sinut.* Vain muutamat modaaliset adverbit, sellaiset kuin *juuri, ei edes, vaikkapa* määräävät melkein aina yksityisiä sanoja ja ilmauksia. Useimpia sitä-vastoin voidaan käyttää myös lauseadverbeina ja muutamia melkein yksinomaan. Lauseadverbeina toimivat ensimmäiset sanat esim. seuraavissa lauseissa: *Tuskinpa siitä mitään tulee* (vrt. *Siitä tuli tuskin mitään*, jossa *tuskin* kohdistuu yksityiseen sanaan). *Ilmeisesti on niin asian laita. Epäilemättä se pitää paikkansa. Muun muassa koettiin häneltä ottaa pois virka* (vrt. *Hän menetti muun muassa virkansa*). *Ikävä kyllä asia on mennyt myttyyn. Pikemminkin asian laita on päinvastoin.* Tässä puheena olevat lauseadverbit eroavat lausetta korvaavista apposition luonteisista materiaalisista adverbeista siinä, että kun jälkimmäiset edustavat lausetta, jossa hallitsevan lauseen subjekti on ajatuksellisesti mukana, edellisten edustamissa lauseissa ei näin ole laita. Esim. *Kotona hän vielä oli iloinen* merkitsee: *Kun hän oli kotona, hän oli vielä iloinen*, mutta: *Ikävä kyllä asia on mennyt myttyyn* merkitsee: *On ikävä, että asia on mennyt myttyyn* tai *Asia on mennyt myttyyn, mikä on ikävää.*

Rinnastavat konjunktio t ovat useimmissa, elleivät suorastaan kaikissa tapauksissa, kehittyneet modaalisista adverbeista, nimit-täin sellaisista jotka sisältävät anaforisen aineksen, kuten jo huomautettiinkin. Rinnastavan konjunktion ja modaalisen adverbien rajoilla ovat esim. *muuten, pikemminkin, sitä vastoin, niin ikään, näinpä, toiselta puolen, toisaalta, joka tapauksessa, lisäksi, sitä paitsi, silti, näin ollen.* Näistä eivät ole etäällä adversatiivikonjunktio t *kuitenkin, kumminkin, taas*; samoin konklusiivikonjunktio t *sen tähden, siksi, siis; niin muodoiin, niin*, joista Setälä huomauttaakin,¹ että ne »ovat oikeastaan demonstraatiivisia adverbeja». Modaalisten adverbien ja rinnastavien konjunktioiden käytön samanlaisuus näkyy, ei ainoastaan, kun on kyseessä lauseiden, vaan myös yksityisten samanarvoisten lauseenosien yhdistäminen. Esim. *pieni,*

¹ Suomen kielen lauseoppi § 129, IV.

suorastaan mitätön; heikko, tuskin kuuluva; vanha, ilmeisesti kuuro; yksinkertainen, tosin arvokas. Vrt. *pieni*, jopa näkymätön, jossa *jopa* Setälän lauseopin mukaan (kai) on rinnastava (kopulatiivinen) konjunktio.

Rinnastavia konjunktioita itseään ei voida keskenään rinnastaa; on mahdotonta ajatella sanotuksi *ja tai mutta*; tämä on »olemuslaki», joka koskee kaikkia mahdollisia kieliä, joissa rinnastavia konjunktioita on kehittynyt. Samaten on myös mahdotonta rinnastaa keskenään modaalisia adverbeja. Ei ts. voida sanoa esim. *ehkä tai kyllä* (esim. *hän tulee*) tms. Ei liioin modaalisia adverbeja voida rinnastaa mihinkään muuhun kategoriaan kuuluvien sanojen, esim. toisenlaisten adverbien kanssa: *varmaankin ja mielellään* (esim. *hän sen tekee*). Aivan toista on, että elliptisesti voidaan sanoa *Varmaankin hän tekee sen, jopa mielelläänkin* (sc. *hän sen tekee*). Samoin kuin intensiteettiadverbeja, ei modaalisiakaan voida käyttää lauseen subjektia tai predikaattia edustamassa, erotukseksi materiaalisista adverbeista, jotka, kuten näimme, voivat olla subjekteina ja predikaatteina (predikaatintäyteenä). Sitä vastoin ne elliptisesti, esim. vastauksissa, voivat edustaa koko lausetta. Esim. *Onkohan hän sairas? — Tuskinpa*. Tähän tapaan voidaan käyttää varsinkin adverbeja: *ehkä, aivan, kenties, tietysti, mahdollisesti, luultavasti, todennäköisesti, kyllä, valitettavasti, epäilemättä*, yleensä niitä, joita käytetään etupäässä lauseadverbeina, mutta jotka eivät sisällä anaforista elementtiä. Anaforiset modaaliset adverbit ja varsinaiset rinnastavat konjunktiot voivat yksinään muodostaa vain aposiopeesisen »lauseen», esim. *Tapasin hänet kyllä. — Mutta —*

Ajatuksellisesti (loogillisesti) lauseadverbeina esiintyvät modaaliset adverbit voidaankin korvata erityisellä lauseella, jolloin muu ajatus enimäkseen ilmaistaan sivulauseella. *Ehkä t. mahdollisesti hän tulee* lauseen ajatus voidaan ilmaista myös: *On mahdollista, että hän tulee. Valitettavasti hän on sairas: On valitettavaa, että hän on sairas.*¹ Myöskin rinnastavat konjunktiot, jotka, kuten näimme, ovat sukua anaforisille modaalisille adverbeille, voidaan korvata lauseella, jossa konjunktiota vastaava käsite on predikaattina. *Mutta* merkitsee tällöin: »tämän vastakohtana on että²»

Joskin lauseadverbi korvaa kokonaisen lauseen, on sen »sisäinen kielimuoto» kuitenkin aivan toisenlainen; esim. virkkeessä: *On valitettavaa, ettei hän tule* sanaa *valitettavaa* voidaan määrätä intensiteetti- ja modaalisella adverbilla; voidaan esim. sanoa: *On tosiaan erittäin valitettavaa, ettei*

¹ Saksassa voidaan jopa sanoa (Ks. PAUL, Prinzipien § 200): *Kaum, dass er mich ansieht; vielleicht, dass . . . , vermutlich, dass . . . , sogar, dass . . .*

² PEANON mukaan logiikan konklusiivikonjunktio *siis* on käsitettävä predikaativiksi. »*Siis A on B*» merkitsee: »*Tästä on seurauksena, että A on B.*»

hän tule. Sitä vastoin ei käy sanominen: *Tosiaan erittäin valitettavasti hän ei tule*. Tämä kykenemättömyys saada määräyksiä on juuri merkinä siitä, että *valitettavasti* on kehittynyt modaaliseksi adverbiksi. Samoin tuskin voitaneen sanoa: *Hyvin ikävä kyllä hän ei tule*, mikä osoittaa, että *ikävä kyllä* on muodostunut modaaliseksi adverbiksi.

Modaalisten adverbien joukkoon on oikeastaan tietyissä funktioissaan luettava myös sellaiset verbien infiniittimuodot kuin *epäilemättä*, *kieltämättä*, *niin sanoakseni*, *sanalla sanoen*. Tähän on mielestämme syytä sen tähden, että mainitunlaiset muodot esiintyvät syntaktisissa funktioissa, joissa ne ovat ainakin likipitäen differentioituneet modaaliseksi adverbiksi, mikä ilmenee siinä, että niitä ei enää voida määrätä samalla tavalla kuin yleensä verbin muotoja: ne esim. eivät voi saada objektia, vaikka ne ovat transitiiviverbeistä saatuja muotoja.

Myöskin verbien finiittimuodoista on silloin tällöin kehittynyt modaalisia adverbeja. Ne ovat, kai poikkeuksetta, alkuaan parenteettisesti käytettyjä transitiiviverbien muotoja. Tällaisia ovat *kenties*, *kuulemma*, *luulemma*, *sanokaamme*; suomen eksplanaatiivikonjunktio *näet* on lähellä modaalisia adverbeja ja parenteettinen.¹ Ettei se ole kokonaan menettänyt adverbiluonnettaan, näkyy siitä, että sitä voidaan käyttää sivulauseissakin esim. vahvistamassa kausaalikonjunktiota: *Hän jäi pois, koska näet hänellä ei ollut rahaa*. Suomen *sanokaamme* käytetään vastaamassa suunnilleen saksan sanaa *etwa*. Esim. *Joshän olisi sanokaamme hyvin varakas, ei häntä voitaisi näin kohdella*. Kielessä on nähtävästi enemmän modaalisia adverbeja, kuin ensi katsomalta voisi luulla.

Modaaliset adverbit edustavat kielessä suhteellisen korkeata kehitystasetta. Niissä on tiivistyneessä muodossa usein ajatusprosesseja, joiden ilmaiseminen toisin keinoin vaatisi paljon sanoja, usein kokonaisen lauseen, vieläpä useampia lauseita. Esim. lause *Ainakin hän tulee* merkitsee: »Hän tulee varmasti. Tuleeko joku toinen, on epävarmaa, joskin mahdollista.» Lause: *Hänellä muka ei ole aikaa* merkitsee: »Hän väittää, ettei hänellä ole aikaa, mutta luulen, että tämä on vain veruke.» Monesti modaaliset adverbit

¹ Esimerkkejä parenteettisista finiittilauseista kehittyneistä modaaliadverbeista ovat muiden kielten alalta: lat. *vel*, *forsitan*, *videlicet*, *scilicet*, *sis*, *sodes*, *credo*; ruotsin *kanske*, *kanhända*, *förstås*, *låt vara*; ranskan *peut-être*, *voici*; saksan *das heisst*, ruots. *det vill säga*, suom. *se on* ovat myös muodostumassa rinnastaviksi konjunktioiksi. — Usein tällaiset useammasta sanasta muodostuneet modaaliset adverbit kirjoitetaan yhteen kuten esimerkeistä näkyy (*kanske*, *kenties*), ja siihen on täysi syykin, koska ne todella lausutaan yhtenä sanana. Tältä kannalta voidaan suomessa puolustaa kirjoitustapaa: *niinsanoakseni*, *muunmuassa*, *niinikään*.

antavat ajatukselle vain tietynlaisen subjektiivisen värityksen. Tämä niiden ilmaisema lisäsävy on toisinaan sellainen, ettei sitä ollenkaan voida kääntää toiseen kieleen. Esim. suomen *vasta* sanan merkitystä lauseessa: *Sinä vasta on mies!* lienee mahdoton suoraan tai kiertäen täsmälleen selittää.¹ Samoin *edes*, esim. *Koettaisit nyt edes!*; *sitä*, esim. *Ei sitä niin vaan asiasta päästä!*

Eräiden modaalisten adverbien vastineita ovat verbien modus- ja muoto. Niissä on synteettisesti ilmaistuna se, mitä myöhemmällä kehitysasteella ilmaistaan analyttisesti. *Hän tietnee sen* merkitsee jokseenkin samaa kuin: *Hän kai tietää sen*. Tässä siis potentiaali ja modaalinen adverbi vastaavat toisiaan.²

Analyttisten ja synteettisten keinojen välimailla ovat suomessa modaalistien adverbien sukuiset liitännäispartikkelit *-han*, *-hän*, *-pa*, *-pä*, *-pas*, *-päs*, *-kin*, *-kaan*, *-kään*, *-s*. Näistä *-pa*, *-pä* liitteellä on ehkä useimmiten emotionaalinen tehtävä, jonka vuoksi se usein esiintyy tunteenilmauslauseissa, esim. *Olipa hauska, että tulit. Siinäpä sitä ollaan!* Sillä on myös kuten Setälä³ huomauttaa »inttävä» merkitys, esim. *Tuo pappipa siellä puhui eikä tämä. -han, -hän* partikkelin merkitys on myös emotionaalinen, mutta lähentelee samalla usein eksplanatiivikonjunktiota. Esim. *En minä siitä huoli. Sehän on aivan arvoton*. Puhtaasti vahvistavina liitteinä näitä partikkeleita voidaan käyttää useiden modaalidverbien tai muiden lisäämääräyksiä muuten sallimattomien partikkelien yhteydessä, mutta ei merkityksensä säilyttäen. Esim. *ehkäpä, kaipa, melkeinpä, tuskimpa, ilmeisestikin, todellakin*; tai sitten syntyy aivan uusi merkitys esim. *jospa, kunpa kunhan, johan, jopa, kylläpä, vieläpä; ainakin, varsinkin, ensinkään*.

Monessa kielessä (kuten germaanisissa) modaalistien adverbien merkitys voidaan korvata verbeillä, ns. modaalisilla apuverbeillä. Suomessakin ovat eräät verbit alkaneet saada tällaisen funktion. Esim. *Hän taitaa olla sairas. Siellä mahtoi olla hauska*.⁴

¹ Vrt. saksan adverbeja *etwa*, *zwar*, *gar*, joita ei voida suomeksi täsmälleen kääntää; kreikan *μέν*, *δέ*, *γέ*, latinan *quidem* sanat ovat samanlaisia. — VIGGO BRØNDAL, Ordklasserne 1928, s. 92.

² Myöskin *t e m p u s* voidaan ilmaista adverbilla. Suomessa, jossa kuten tunnettua *presens* ja *futuuri* lankeavat muodon puolesta yhteen, esim. adverbi *vastedes* saa toisinaan edustaa *futuuria*. Mutta tällaiset tempusadverbit eivät ole modaalisia, vaan materiaalisia. Ettei *vastedes* ole suomessa modaalinen adverbi, näkyy mm. siitä, että se voi saada *-kin* loppuliitteen merkityksessä »myös», esim. *Niin menetelen vatedeskin* (t. *vastaisuudessakin*). Modaalisiin adverbeihin ei voida asettaa tätä liitettä tässä merkityksessä.

³ Suomen kielen lauseoppi § 125, II.

⁴ Myös temporaalisia suhteita voidaan kuten tunnettua osoittaa apuverbeillä. Tässä kohden ilmenee, että temporaalisia apuverbejä voidaan määrätä adverbiaa-

On olemassa jokin määrä adverbeja, jotka näyttävät olevan materiaalisten ja modaalisten tai intensiteetti- ja modaalisten adverbien välimailta. Tällaisina voimme mainita: *melkein, tavallaan, kokonaan, yksinomaan, sinänsä, yleensä, etupäässä, ylimalkaan, todella, luultavasti, ilmeisesti, todennäköisesti*. Ne voivat määrätä samoja sanaluokkia kuin modaaliset adverbit, kuten: substantiiveja, esim. *melkein ylioppilas, tavallaan varas*; adjektiiveja ja materiaalisia adverbeja, esim. *todella suuri, yleensä tyydyttävä, sinänsä hyvä, melkein aina, kokonaan tainnoksissa*; ja tällöin ne eivät, kuten materiaaliset ja intensiteettiadverbit, supista käsitteen alaa. Materiaalisista adverbeista ne eroavat muissakin suhteissa, mm. siinä, etteivät ne koskaan voi olla predikatiiveina. Se, mikä kuitenkin estää lukemasta niitä ilman muuta modaalisiin adverbeihin, on se, että niitä voidaan määrätä modaalisisilla adverbeilla, esim. *ainakin melkein ylioppilas, vain tavallaan varas, tosin sinänsä hyvä, ehkä kokonaan tainnoksissa, yleensäkin tyydyttävä*, ja tätähän ominaisuutta ei puhtailla modaalisisilla adverbeilla ole. Muutamat yllämainituista sanoista voivat saada myös intensiteettimääräyksen. Voitaneen esim. sanoa: *Hyvin todennäköisesti hän saapuu huomenna* (sitä vastoin ei: *Hyvin todennäköisestikin h. s. h.*; ks. seuraavaa!).

Eräs ryhmä adverbeja, joita on vaikea sijoittaa mihinkään yllämainituista kolmesta luokasta, ovat sellaiset paljous- ja mittailmausten määräyksinä esiintyvät kuin *lähes, likimäärin, keskimäärin, tasan, täsmälleen, noin, osapuilleen, suunnilleen, korkeintaan, enintään, vähintään*; esim. *lähes sata henkeä, lähes tusina t. t. u., tasan sata markkaa*. Ne eroavat materiaalisista adverbeista siinä, etteivät ne voi olla predikatiiveina. Modaalisisista adverbeista ne kuitenkin eroavat suppean käyttöpiirinsä puolesta sekä siinä, että ne voivat toisinaan saada määräyksekseen modaalisia adverbeja, esim. *aivan tasan sata markkaa*. Modaalisisista adverbeista näille on lähinnä sukua *tuskin* (sekä äskenmainittu *melkein*).

Ylempänä käsitellyt adverbien päälaajat, materiaaliset, intensiteetti- ja modaaliset adverbit, ovat tosin varsinkin syntaktisessa suhteessa erilaisia, mutta historiallisesti katsoen ne ovat tietysti toisilleen sukua, kehittyneet toinen toisestaan. Tästä syystä onkin yksityistapauksissa usein vaikea ratkaista, mihin adverbi olisi luettava. Adverbi horjuu syntaksinsa puolesta eri ryhmien välimailla. Kehityksen yleinen suunta on ollut se, että intensiteetti- ja modaaliset adverbit ovat kehittyneet materiaalisista. Luultavasti ei kehitys koskaan ole mennyt päinvastaiseen suuntaan, esim.

leilla, mutta ei modaalisia. Esim. suomessa: *En ole sitä vielä tehnyt, mutta ainakin tulen sen tekemään*. Sitä vastoin ei voida sanoa esim. *Hän ainakin taitaa olla sairas*.

modaalisista adverbeista materiaalsiin. Jos esimerkkejä tästä voitaisiin osoittaa, olisivat ne mielenkiintoisia. Ei ole harvinaista, että samaa adverbimorfeemia käytetään kahden ja joskus kolmenkin eri kategorian funktioissa. Seuraavassa annamme esimerkkejä adverbisista sanoista (morfeemeista), joita käytetään tällä tavoin eri tehtävissä. Esitämme kokonaisia lauseita, jotta adverbien funktio lauseessa tulisi selvemmin esiin. Sulkeissa olevat roomalaiset numerot ilmoittavat, mitä kategoriaa adverbi kulloinkin edustaa. I tarkoittaa materiaalista, II intensiteetti-, III modaalista adverbia.

Poika luki *edelleen* (I). Hänellä oli *edelleen* (III) se etu, että hän osasi maan kieltä.

Hän tekee työnsä *hyvin* (I). Erotus on *hyvin* (II) suuri.

Se tiedetään *jo* (I). Se on *jo* (III) liikaa.

Voinko *jotenkin* (I) auttaa sinua? Se on *jotenkin* (II) vaikeata.

Veljesi oli *juuri* (I) täällä. *Juuri* (III) t ä ä l l ä hän on ollut.

Lähden *kohta* (I) sinne. Tässä kai ei *kohta* (III) auta muu kuin ruveta tekemään työtä.

Poika juoksi *kovin* (I). Poika oli *kovin* (II) iloinen.

Menihän se *kutakuinkin* (I). Se on *kutakuinkin* (II) suuri.

Hän antoi minulle *lisäksi* (I) sata markkaa. *Lisäksi* (III) hän on varaton.

Lopulta (I) hän väsyi. Onkohan se *lopulta* (III) niinkään tarpeellista?

Hän seisoi *lähinnä* (I). Se on *lähinnä* (III) sinun tehtäväsi.

Hän teki sen *mielellään* (I). Kustannus ei *mielellään* (III) saa ylittää tätä summaa.

Niin (I) on. Minun on *niin* (II) ikävä. *Niin* (III) oli minun pakko lähteä .

Älä tee *noin* (I)! Oletko *noin* (II) sairas? Haluaisin *noin* (III?) sata markkaa.

Nyt (I) se on valmis. *Kunhan se nyt* (III) vain on totta.

Näin (I) on hyvä. Tulin *näin* (II) aikaisin.

Mies on aivan *nähtävästi* (I) humalassa. *Nähtävästi* (III) mies on humalassa.

Se on *oikein* (I). Se on *oikein* (II) hyvä. En *oikein* (III) ymmärrä, mitä tarkoitat.

Tulit *pikemmin* (I) kuin olin luullut. *Pikemmin(kin)* (III) häntä täytyy pitää hulluna.

Asian laita on *päinvastoin* (I). *Päinvastoin* (III) en tiedä asiasta mitään.

Sitten (I) hän tuli. Se *sitte(n)* (III) on vasta valhe!

Taas (I) hän on sairas. Hän *taas* (III) on sairas.

Hän on *vasta* (I) saapunut. Se *vasta* (III) oli ikävää.

Tiedän sen aivan *varmaan* (I). Hän on *varmaan(kin)* (III) jo saapunut.

Vihdoin (I) sain hänet käsiini. Hänestä *vihdoin* (III) en tiedä mitään.

Sitä ei *vielä* (I) tiedetä. Tämä ei *vielä* (III) sinänsä merkitse mitään.

Yhä (I) siellä tanssitaan. Hänen asemansa kävi *yhä* (III?) vaikeammaksi.

Olin siellä *yksin* (I). *Yksin* (III) Lontoossa on kaksi kertaa niin paljon ihmisiä kuin täällä.

Lasku meni *lasan* (I). Niitä oli *lasan* (III?) sata.

Koska samaa morfeemia voidaan käyttää eri funktioissa, on ainakin teoreettisesti mahdollista, että se voi esiintyä samassa lausessa kaksi tai kolme kertaa, jopa kaksi kertaa *p e r ä t y s t e n*, mutta eri funktioissa. Joskus todella saakin kuulla sanottavan esim.: *Hän teki sen hyvin hyvin* (= erittäin hyvin). *Ei se niin kovin kovin* (= erittäin kovin) *kulje*.

Kenties osaksi juuri saman muotoisten adverbien sekaantumisen ehkäisemiseksi kielessä on vallalla taipumus jollakin tavoin erottaa erifunktioidet sanat muodonkin puolesta toisistaan. Niinpä muotoja *hyvästi*, *kovasti* ja *varmasti* ei yleensä käytetä muuta kuin materiaalisina adverbina, vastakohtana muodoille *hyvin* ja *kovin*, joita käytetään myös intensiteettiadverbina ja *varmaan*, joka esiintyy myös modaalisen merkityksessä *kai*, *luultavasti*. Merkityksessä »se on varma» tämä sana horjuu materiaalsen ja modaalisen adverbien välimailla (esim. *hän tulee aivan varmaan*). *Liian* on materiaallinen, *liian* ja *liika* intensiteettiadverbeja. *Kylliksi* on niinkään etupäässä materiaallinen, *kyllin* intensiteettiadverbi ja *kyllä* nykyään modaalinen; *jotenkin* on sekä materiaallinen että intensiteettiadverbi, *jokseenkin* etupäässä intensiteettiadverbi. — Yksikön genetiivin kaltaiset intensiteettiadverbit *tavattoman* y.m. olemme jo yllä maininneet.

Verrattain yleinen muotojen differentioimiskeino ovat liitännäispartikkelit *-kin*, *-kaan*, *-kään* ja *-pa*, *-pä*. Esim. *erittäin* on intensiteettiadverbi, toisinaan materiaallinen (esim. *Se asia on erittäin*), *erittäinkin* modaalinen; *varsin* ja *varsinkin* sanojen suhde on sama. Muita esimerkkejä: *aina* (I) — *ainakin* (III), *ensin* (I) — *ensinkään* (III), *heti* (I) — *hetikään* (III), *hyvin* (I, II) — *hyvinkin* (III) (esim. *Ehkä hän hyvinkin siihen suostuu*). Usein on niin, että sekä loppulitteistä että -liitteetöntä muotoa käytetään modaalisen adverbina, mutta jälkimmäistä ensi sijassa. Näin esim. *pikemmin* (I) — *pikemminkin* (III), *todella* (I) (merkitys: »todellisesti») — *todellakin* (III), *varmaan* (I) — *varmaankin* (III), *sitten* (I) — *sittenkin* (III), jälkimmäisellä sanalla on merkitys »kuitenkin»; *lopulta* (I) — *lopultakin* (III), *väkisin* (II) — *väkisinkin* (III) (esim. *Näin tulee väkisinkin kysyneeksi*), *luonnollisesti* (I) — *luonnollisestikin* (III), *nähtävästi* (I) — *nähtävästikin* (III). Eräissä tapauksissa molemmat muodot edustavat modaalidverbia kuten *myös* — *myöskin*, *kyllä* — *kylläkin*, *ilmeisesti* — *ilmeisestikin*, *tosiaan* — *tosiaankin*, *toivottavasti* — *toivottavastikin*, *luultavasti* — *luultavastikin*. Voinemme siis todeta enenevän taipumuksen käyttää modaalisisissa adverbissa *-kin* liitännäistä (ilman merkitystä »myös»).

-pa, *-pä* liitännäinen aiheuttaa adverbisiin lisättynä toisinaan sen muu-

toksen, että modaalinen adverbi selvemmin saa lauseadverbin luonteen. Esim. *tuskinpa* käytetään enimmäkseen lauseadverbina, *tuskin* harvemmin: *Tuskinpa siitä mitään tulee*; sitä vastoin *tuskinpa* ei yhtä usein määrää yksityistä sanaa kuin *tuskin*; esim. ei tavallisesti sanota: *Se on tuskinpa yhtä tärkeitä*. Samoin *niinpä* on lauseadverbi: *Niinpä et onnistunutkaan*; *melkeinpä* eroaa samalla tavoin *melkein* sanasta kuin *tuskinpa tuskin* sanasta. *Kylläpä* on yksinomaan lauseadverbi. Sanat *yksinpä*, *vieläpä*, *jopa* eroavat loppuliitteisinä *yksin*, *vielä* ja *jo* sanojen käytöstä, joskin näitäkin käytetään modaalisina adverbeina, kuten oli puhe. Ne lähentelevät usein kopulatiivikonjunktiota. Esim. *Oli siellä poikia ja tyttöjä, jopa t. vieläpä t. yksinpä vanhoja ukkojakin*.

Vihdoin mainittakoon differentiaatiokeinona eri adverbien erilainen painotus. Lauseessa *Hän teki sen hyvin hyvin* painotetaan *hyvin* sanoja eri tavoin. Ylimalkaan modaaliset adverbit ovat painottomampia kuin materiaaliset ja inteensiteettiadverbit. Esim. *Ymmärrä minut oikein*. *En oikein* (painoton) *ymmärrä sinua*. Tästä johtunee, että myös niiden muodot usein kehityksen kuluessa foneettisesti typistyvät kuten *vain* < *vaivoin*.

Erik Ahlman.